

Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje:

Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje:

Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

Izdavač: Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)
Aleje Ujazdowskie 19
00-557 Varšava
Poljska
www.osce.org/odihr

© OSCE/ODIHR 2010

Sva prava su pridržana. Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge neprofitne svrhe, s napomenom da svako takvo umnožavanje nosi oznaku da je OSCE/ODIHR izvor teksta.

ISBN 978-92-9234-777-2

Dizajn i prelom: Beate Wegner

Štampa: PoetaPista/www.poetapista.com

SADRŽAJ

Šta je to krivično djelo počinjeno iz mržnje?	7
Zašto se krivičnim djelima počinjenim iz mržnje treba baviti na drugačiji način u odnosu na ostala krivična djela?	9
Kako prepoznati krivično djelo počinjeno iz mržnje?	9
Odgovor institucije za primjenu zakona i rad pravosuđa	11
Reakcija lokalnog organa vlasti	12
Međunarodni i regionalni standardi	14

Razumijevanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje: *Priručnik za Bosnu i Hercegovinu*

UVOD

Krivična djela počinjena iz mržnje su djela zasnovana na predrasudama. Ova djela dešavaju se posvuda; nijedno društvo nije otporno na posljedice predrasuda i netrpeljivosti. Pojedina krivična djela počinjena iz mržnje nose sjeme mogućih sukoba, s obzirom na to da mogu eskalirati, kako u broju, tako i u stepenu nasilja. Ako se prepoznaju kao takva, i ako se poduzmu odlučne mjere, krug nasilja se može zaustaviti.

Ova brošura ima za cilj da pomogne policiji i tužiocima, zakonodavcima, lokalnim organima vlasti i nevladinim organizacijama da bolje razumiju problem krivičnih djela počinjenih iz mržnje. U brošuri se pojašnjava značaj koji imaju krivična djela počinjena iz mržnje i predlaže kako vlasti i zajednice mogu spriječiti i bolje odgovoriti na krivična djela počinjena iz mržnje.

Ovaj priručnik je pripremio Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), u suradnji sa Misijom OSCE-a u BiH. Nasrin Khan, stručni konsultant za zakonodavstvo o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje je koautor ovog materijala. Ona ne predstavlja sveobuhvatan vodič za krivična djela počinjena iz mržnje. Za one koji su zainteresirani za dodatne informacije, ODIHR-ov informativni sistem o toleranciji i nediskriminaciji (<http://tandis.odihr.pl/>) sadrži različite instrumente i specijalizirane vodiče na različitim jezicima o ovom pitanju.

Šta je to krivično djelo počinjeno iz mržnje?

Krivična djela počinjena iz mržnje opisuju se kao krivična djela motivirana netrpeljivošću prema određenim grupama u društvu.

Krivična djela počinjena iz mržnje podliježu sljedećim kriterijima:

- *Djelo počinjeno iz mržnje mora biti propisano kao krivično djelo u krivičnom zakonu;*
- *Krivično djelo počinjeno iz mržnje mora biti motivirano predrasudom.*

„Motivirano predrasudom“ znači da je počinilac izabrao žrtvu krivičnog djela na osnovu *zaštićenih karakteristika*.

- *Žrtva može biti jedna osoba, više osoba ili imovina, koja se dovodi u vezu sa grupom koja dijeli zaštićene karakteristike.*
- *Zaštićena karakteristika je temeljna ili glavna karakteristika koju dijele članovi grupe, kao što je rasa, religija, nacionalna pripadnost, jezik ili seksualna orijentacija.*

Krivično djelo + predrasuda kao motiv = krivično djelo počinjeno iz mržnje

Krivično djelo počinjeno iz mržnje nije uvjetovano time da počinilac osjeća mržnju. Umjesto toga, ono zahtijeva da je krivično djelo motivirano predrasudom. Predrasuda znači da osoba ima stereotipna predubjeđenja prema nekoj osobi ili grupi. Pošto su ova krivična djela počinjena zbog onoga što određena žrtva, žrtve ili imovina predstavljaju, počinilac ne mora imati nikakvih osjećaja prema pojedinačnoj žrtvi.

Primjer

Tinejdžeri se upute ka jevrejskom groblju, gdje sruše nekoliko nadgrobnih spomenika, a na ostalima sprejem iscrtaju kukaste križeve. Nadgrobni spomenici su nasumice izabrani.

Ovo je krivično djelo počinjeno iz mržnje; grafiti su dokaz predrasude, kao motiva, iako mržnja počinilaca nije usmjerena prema nekoj određenoj osobi.

Krivična djela počinjena iz mržnje u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine

Pojedini krivični zakoni u Bosni i Hercegovini sadrže ograničeni broj odredaba, koje propisuju strožije kažnjavanje za krivična djela motivirana predrasudom. Primjena ovih odredaba je nedosljedna i relativno rijetka.

Naprimjer, krivični zakoni Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Brčko distrikta BiH, neka krivična djela, kao što su: ubistvo, silovanje, teška tjelesna ozljeda, terete kao teži oblik djela, kada su izvršena na osnovu predrasuda. Krivični zakon FBiH također uključuje otežavajuću oklonost za krivično djelo oštećenja tuđe imovine.

Veliki broj zakona o javnom redu i miru na kantonalnom nivou također uključuje prekršaje zbog vrijeđanja na nacionalnoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, koja su kažnjiva novčanom kaznom.

Krivični zakoni FBiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH također uključuju odredbe o izazivanju nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti.

Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje

Svako može biti žrtva krivičnog djela počinjenog iz mržnje, iako su žrtve najčešće članovi manjinskih zajednica. Imovina, koja pripada ili se dovodi u vezu sa zajednicom, kao što su vjerski objekti, također je meta krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Sa svim krivičnim djelima počinjenim iz mržnje mora se postupati s podjednakom ozbiljnošću, bez obzira na to ko je žrtva, a ko počinilac.

Žrtve krivičnih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini

Krivična djela počinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini često su usmjerena protiv sljedećih kategorija:

- *Povratničkih zajednica, koje su, često, izolirane i ugrožene. Krivična djela počinjena iz mržnje protiv ovih zajednica, šalju snažnu poruku netrpeljivosti i izazivaju veliki strah;*
- *Vjerskih i sakralnih objekata, kao što su crkve, džamije i groblja, kao i privatna imovina povratnika ili članova manjinskih zajednica;*
- *Pripadnika seksualnih manjina. U svim državama, pripadnici ovih grupa posebno su ugroženi; napadi na njih često se dešavaju na javnim mjestima.*
- *Roma.*

Zašto se krivičnim djelima počinjenim iz mržnje treba baviti na drugačiji način u odnosu na ostala krivična djela?

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju tendenciju rasta: S obzirom na to da počinioци smatraju da krivično djelo čine u ime cijele zajednice, oni osjećaju moralno opravdanje za svoja djela. Ukoliko ta zajednica ne kazni i ne osudi ova krivična djela na efikasan način, ovi i drugi mogući počinioци potaknuti su da nastave takve radnje, i time će se povećati broj krivičnih djela počinjenih iz mržnje.

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju tendenciju eskaliranja: Počinioци koji počinje blaža krivična djela, a nisu uhvaćeni i zaustavljeni, često nastavljaju sa činjenjem težih krivičnih djela. Iz tog razloga, čak su i prekršaji počinjeni na osnovu predrasuda opasni i zahtijevaju odlučnu reakciju.

Krivična djela počinjena iz mržnje imaju tendenciju naći se u začaranom krugu: Ukoliko se žrtve i zajednice osjećaju nesigurno i nezaštićeno od državnih organa, vjerovatno će se osvetiti članovima zajednice, koju krive za napade. Ovo može dovesti do novih napada, stvarajući začarani krug, koji može dovesti do ozbiljnog društvenog kolapsa. Ovo je posebno izražena pojava u državama, koje u svojoj historiji imaju zabilježene sukobe na nacionalnoj osnovi.

Kako prepoznati krivično djelo počinjeno iz mržnje?

Pokazatelji predrasuda su jedna ili više činjenica, koje ukazuju na to da je krivično djelo, možda, bilo motivirano predrasudom. Pokazatelji daju objektivne kriterije na osnovu kojih se cijeni vjerovatni motiv, ali nužno ne dokazuju da su akcije počinilaca bile motivirane predrasudom. Pokazatelji predrasuda trebaju biti korišteni pri odlučivanju o tome treba li detaljnije istražiti poglede i motive počinilaca.

Pokazatelji predrasuda su korisni policiji, tužiocima i nevladinim organizacijama pri analizi da li bi prijavljeno krivično djelo moglo biti krivično djelo počinjeno iz mržnje. Mnoge države i organizacije izradile su vlastite pokazatelje predrasuda. Slijedi nepotpuna lista pokazatelja predrasuda:

Poimanje žrtve, odnosno svjedoka

→ Smatraju li žrtva ili svjedok da je djelo bilo motivirano predrasudama?

Komentari, pismene izjave, geste ili grafiti

→ Je li osumnjičeni davao komentare, pismene izjave ili geste u vezi sa zajednicom kojoj pripada žrtva?

→ Jesu li na mjestu incidenta pronađeni crteži, oznake, simboli ili grafiti?

→ Ako je cilj bila imovina, radi li se o objektu ili mjestu od vjerskog ili kulturnog značaja, kao što je historijski spomenik ili groblje?

Rasne, etničke, spolne i kulturološke razlike

- Razlikuju li se osumnjičeni i žrtva po rasnoj, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti ili seksualnoj orijentaciji?
- Postoji li u historiji zabilježen sukob između grupe kojoj pripada žrtva i grupe kojoj pripada počinitelj?
- Je li žrtva pripadnik grupe koju brojčano značajno nadvladavaju članovi druge grupe u području gdje se dogodio incident?
- Je li žrtva bila uključena u aktivnosti promoviranja vlastite grupe u trenutku incidenta?
- Je li djelo počinjeno na datum od posebnog značaja (naprimjer, vjerski ili državni praznik?)

Organizirane grupe

- Da li predmeti ili stvari, ostavljeni na mjestu incidenta, ukazuju na to da je krivično djelo počinila paravojna ili ekstremistička nacionalistička organizacija?
- Postoje li dokazi da je takva grupa aktivna u okolini (naprimjer, poster, grafiti ili leci?)

Ranija krivična djela i incidenti počinjeni iz predrasuda

- Jesu li su se u istom području već dešavali slični incidenti? Ko su bile žrtve?
- Jesu li žrtvi upućivana pisma ili telefonski pozivi uznemiravajućeg sadržaja ili uvrede u vezi sa pripadnošću određenoj grupi ili članstvu u toj grupi?
- Je li žrtva u mjestu ili u blizini mjesta, koje se obično dovodi u vezu, ili u kojem se kreće određena grupa (naprimjer, društveni dom ili džamija, crkva ili drugi vjerski objekti).

Ratni zločini i krivična djela počinjena iz mržnje

Ratni zločini često su krivična djela počinjena zbog postojanja predrasuda. Međutim, s obzirom na to da ratni zločini predstavljaju povredu međunarodnog prava i predmet su zainteresiranosti cjelokupne međunarodne zajednice, oni ne potpadaju pod krivična djela počinjena iz mržnje. Postupci protiv ratnih zločina često se vode pred međunarodnim ili specijalnim sudovima.

Drugi prepoznatljiv faktor je to da je za određene ratne zločine potrebno dokazati posebne namjere (naprimjer, za genocid je potrebno dokazati namjeru da se uništi, u cjelini ili djelomično, određena grupa), koje su opsežnije od dokazivanja predrasuda potrebnih za krivična djela počinjena iz mržnje.

Odgovor institucije za primjenu zakona i rad pravosuđa

U većini slučajeva nije potrebno dokazivati motiv kod počinjenog krivičnog djela. Pošto je motiv složeno pitanje, i s obzirom na ograničenost vrste dokaza koji se mogu koristiti u dokazivanju motiva, krivična djela počinjena iz mržnje zahtijevaju drugačiji pristup policije, tužilaca i sudija, u odnosu na druga krivična djela.

Evropski sud za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da države imaju tzv. pozitivnu obavezu da provedu detaljnu istragu o potencijalnoj rasnoj motivaciji u izvršenju krivičnih djela. U predmetu **Šečić protiv Hrvatske** navodi se:

„...Državne vlasti imaju dodatnu dužnost poduzeti razumne korake kako bi raskrinkale svaki rasistički motiv i utvrdile jesu li u tim događajima mogle ulogu odigrati etnička mržnja ili predrasude. Postupati prema rasno motiviranom nasilju i brutalnosti jednako kao u predmetima koji nemaju rasne konotacije, značilo bi ne vidjeti specifičnu narav tih djela koja su osobito destruktivna u odnosu na temeljna prava.“

Policija: Policija mora biti u stanju prepoznati krivična djela počinjena iz mržnje, kako bi efikasno provela istragu i prikupila podatke; pokazatelji predrasuda su osnovno sredstvo. Prilikom saslušavanja počinilaca, potrebno je istražiti motiv – mnogi počinioци otvoreno priznaju motiv, s obzirom na to da smatraju kako je njihovo ponašanje opravdano i kako ga odobrava zajednica.

Prikupljanje podataka o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje ključno je sredstvo za primjenu zakona. Ono omogućava organima vlasti da prepoznaju mjesta gdje se problemi nagomilavaju, kojim lokacijama može trebati veća zaštita kako bi se spriječila krivična djela u budućnosti, i kojim zajednicama je potrebno pružiti dodatnu pomoć. Prikupljanje podataka osigurava kvalitetnije obavještajne podatke i omogućava odgovarajuću raspodjelu resursa.

Tužioc: Kada je to moguće, tužioc treba podnositi optužnice, u skladu s odredbama o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje (ako one postoje) u krivičnim zakonima. U svakom slučaju, bez obzira na to kako on bio beznačajan, tužioc treba procesuirati djelo kao teži oblik djela, ukoliko je motiv za počinjenje bila mržnja. To treba rezultirati prikupljanjem i predstavljanjem dokaza o motivu na sudu, čak i kada krivični zakon ne propisuje teži oblik krivičnog djela. U odsustvu priznanja za počinjeno krivično djelo, tužilac može uzeti u obzir druge dokaze:

- *Krivična djela počinjena iz mržnje često prate vrijeđanja ili grafiti na mjestu izvršenja – ključni dokaz motiva;*
- *Ukoliko muzika, literatura, internet stranice ili poruke na internetu, odjeća, nakit ili tetovaže počinioaca ukazuju na članstvo u ekstremističkim grupama ili podršku takvim grupama, to je relevantan dokaz općih stavova počinioaca;*
- *Možda se počinilac ranije ponašao na sličan način, prema samoj žrtvi ili drugima.*

Sudovi: Kada se krivično djelo počinjeno iz mržnje dokaže, izrečena kazna trebala bi biti strožija zbog motiva i eventualnog utjecaja koji je krivično djelo imalo, ne samo na žrtvu, nego i na zajednicu. Kako bi se povećao učinak ovakvog pristupa, sudija bi, kod javnog objavljivanja presude, a i u samoj presudi, trebao navesti da je motiv doveo do izricanja strožije kazne.

Angelova i Iliev protiv Bugarske (2005. godina)

Gospodin Angel Iliev je, 1996. godine, podlegao povredama nakon premlaćivanja i uboda nožem, koje mu je nanijela grupa tinejdžera. Napadači su uhapšeni u roku od nekoliko sati; priznali su da su bili u potrazi za pripadnikom romske zajednice da ga napadnu i izrazili su svoju mržnju prema Romima i drugim manjinama. Pet napadača terećeno je za „izuzetno okrutno huliganstvo i drskost“, međutim, ni devet godina nakon toga, nisu poduzete nikakve druge radnje da oni budu privedeni pred lice pravde. Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da je Bugarska prekršila svoje obaveze i da je „potpuno neprihvatljivo“ da, uprkos tome što su rasistički motivi počinilaca bili očigledni, ona nije uspjela ovaj predmet dovesti pred lice pravde na vrijeme.

Reakcija lokalnog organa vlasti

Organi vlasti u Bosni i Hercegovini ne prikupljaju podatke o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Međutim, podaci kojima raspolažu nevladine organizacije i drugi promatrači stanja na terenu ukazuju na to da problem postoji, ali ga organi vlasti ne prepoznaju i na njega ne reaguju.

Postoje značajne prednosti koje pruža efikasnija reakcija na krivična djela počinjena iz mržnje:

Rano upozorenje: Ozbiljni nasilni nemiri često su izazvani jednim malim incidentom, motiviranim predrasudama, time iznenađujući organe vlasti.

Prepoznavanje i praćenje krivičnih djela počinjenih iz mržnje daje priliku organima za primjenu zakona da predvide izbijanje ozbiljnih incidenata.

Snaznije zajednice: Prepoznavanje i kažnjavanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje unapređuje nivo povjerenja u zajednicama koje su njima pogođene, jer se time povećava povjerenje u pravosudni sistem, i zajednice se osjećaju sigurnije.

Unapređenje obavještajnih aktivnosti: Kako se unapređuje povjerenje u policiju, tako se unapređuje nivo informacija i suradnja sa zajednicama koje su bile izložene krivičnim djelima počinjenim iz mržnje. Dobri odnosi u zajednici vode ka tome da više istraga bude uspješno okončano, ne samo u slučajevima krivičnih djela počinjenih iz mržnje, nego i drugih pitanja u kojima policija treba pomoć zajednice.

Reakcija na krivična djela počinjena iz mržnje

Postoji niz dobrih primjera koje lokalni organi vlasti mogu usvojiti:

- *Hitno uklanjanje uvredljivih grafita. Ovo je mali, ali značajan korak ka unapređenju povjerenja u zajednici;*
- *Uspostava partnerskih odbora u zajednici, koji bi omogućili općinama i organima za primjenu zakona da se susretnu s predstavnicima građanskog društva i vjerskim zajednicama, te da razmijene informacije i razgovaraju o problemima;*
- *Kada se desi incident, za koji se sumnja da je počinjen na osnovu predrasuda, potrebno je osigurati da načelnici općina i lokalni političari mogu pružiti uvjerenja zajednici da će detaljna istraga biti provedena i da daju tzv. pozitivne izjave za javnost. Važno je prepoznati zabrinutost zajednice i pojasniti koje su radnje poduzete. Takve izjave shvataju se ozbiljnije, ukoliko postoji praksa rada s organizacijama u zajednici i uvažavanja njihovih stavova;*
- *Promocija školskih projekata, kojima se obrazuju učenici o krivičnim djelima počinjenim iz mržnje i o borbi protiv mobinga motiviranog predrasudama. Ovo može činiti dio nastavnih sati tzv. građanskog obrazovanja, kao što su „udruživanje” sa drugim školama na lokalnom nivou ili u etnički raznolikim područjima, kako bi se organizirale zajedničke aktivnosti na istraživanju međusobnih predrasuda i iskustava;*
- *Sistematsko obrazovanje svih učenika o predrasudama i netrpeljivosti. To se može postići ukoliko obrazovne institucije uvrste ovaj predmet i u nastavni plan i program pedagoških akademija.*

Međunarodni i regionalni standardi

Postoji sveobuhvatan niz međunarodnih i regionalnih instrumenata, koji postavljaju jasne obaveze državama da reagiraju na krivična djela počinjena iz mržnje.

Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije zahtijeva da države provedu zakone kojima se kažnjavaju krivična djela koja su motivirana rasizmom. S obzirom na to da Bosna i Hercegovina stremi ka članstvu u Evropskoj uniji, Okvirna odluka Unije o rasističkom i ksenofobnom kriminalu također je relevantna. Okvirna odluka, usvojena 2008. godine, ima za cilj uspostavu jedinstvenog pristupa krivičnog zakonodavstva krivičnim djelima počinjenim iz mržnje, uključujući otežavajuće okolnosti za motiv koji je zasnovan na predrasudama.

U vezi s organima za primjenu zakona, Evropski sud za ljudska prava zauzeo je stav da države imaju obavezu da provedu adekvatnu istragu rasno motiviranih krivičnih djela. Države članice OSCE-a, uključujući Bosnu i Hercegovinu, preuzele su obavezu da osiguraju da njihovo zakonodavstvo bude odgovarajuće, da prikupljaju statističke podatke, da provode detaljne istrage i procesuiraju krivična djela počinjena iz mržnje, i da, po potrebi, vrše obuku vezanu za ovu problematiku.

Razumijevanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje:

Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

Izdavač: Ured OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)
Aleje Ujazdowskie 19
00-557 Varšava
Poljska
www.osce.org/odihr

© OSCE/ODIHR 2010

Sva prava su pridržana. Sadržaj ove publikacije može se slobodno koristiti i umnožavati u obrazovne i druge neprofitne svrhe, s napomenom da svako takvo umnožavanje nosi oznaku da je OEES/ODIHR izvor teksta.

ISBN 978-92-9234-777-2

Dizajn i prelom: Beate Wegner

Tiska: PoetaPista/www.poetapista.com

KAZALO

Što je to kazneno djelo počinjeno iz mržnje?	21
Zašto se kaznenim djelima počinjenim iz mržnje treba baviti na drugačiji način u odnosu na ostala kaznena djela?	23
Kako prepoznati kazneno djelo počinjeno iz mržnje?	23
Odgovor institucije za provedbu zakona i rad pravosuđa	25
Reakcija lokalnog tijela vlasti	26
Međunarodni i regionalni standardi	28

Razumijevanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje:

Priručnik za Bosnu i Hercegovinu

UVOD

Kaznena djela počinjena iz mržnje su djela zasnovana na predrasudama. Ova djela dešavaju se posvuda; nijedno društvo nije otporno na posljedice predrasuda i netrpeljivosti. Pojedina kaznena djela počinjena iz mržnje nose sjeme mogućih sukoba, s obzirom na to da se mogu intenzivirati, kako u broju, tako i u stupnju nasilja. Ako se prepoznaju kao takva i ako se poduzmu odlučne mjere, krug se nasilja može zaustaviti.

Ova brošura ima za cilj pomoći policiji i tužiteljima, zakonodavcima, lokalnim tijelima vlasti i NVO-ima, da bolje razumiju problem kaznenih djela počinjenih iz mržnje. Ona pojašnjava značaj, koji imaju kaznena djela počinjena iz mržnje i predlaže načine na koje tijela vlasti i zajednice mogu spriječiti i bolje odgovoriti na kaznena djela počinjena iz mržnje.

Ovu je brošuru pripremio Ured OEES-a za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) u suradnji s Misijom OEES-a u BiH. Nasrin Khan, stručni savjetnik za zakonodavstvo o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, koautor je ovoga materijala. Ona ne predstavlja sveobuhvatan vodič za kaznena djela počinjena iz mržnje. Za one koji su zainteresirani za dodatne informacije, ODIHR-ov informativni sustav o toleranciji i nediskriminaciji (<http://tandis.odihr.pl/>) sadrži različite instrumente i specijalizirane vodiče na različitim jezicima o ovom pitanju.

Što je to kazneno djelo počinjeno iz mržnje?

Kaznena se djela počinjena iz mržnje opisuju kao kaznena djela motivirana netrpeljivošću prema određenim skupinama u društvu.

Kaznena djela počinjena iz mržnje podliježu sljedećim kriterijima:

- *Djelo počinjeno iz mržnje mora biti propisano kao kazneno djelo u kazneno zakon;*
- *Kazneno djelo počinjeno iz mržnje mora biti motivirano predrasudom.*

„Motivirano predrasudom“ znači da je počinitelj izabrao žrtvu kaznenoga djela na temelju *zaštićenih značajki*.

- *Žrtva može biti jedna osoba, više osoba ili imovina, koja se dovodi u vezu sa skupinom koja dijeli zaštićene značajke.*
- *Zaštićena značajka je temeljna ili glavna značajka koju dijele članovi skupine, kao što je: rasa, religija, nacionalna pripadnost, jezik ili seksualna orijentacija.*

Kazneno djelo + predrasuda kao motiv = kazneno djelo počinjeno iz mržnje

Kazneno djelo počinjeno iz mržnje nije uvjetovano time da počinitelj osjeća mržnju. Umjesto toga, ono zahtijeva da kazneno djelo bude motivirano predrasudom. Predrasuda znači da osoba ima stereotipna predubjeđenja prema nekoj osobi ili skupini. Pošto su ova kaznena djela počinjena zbog onoga što ciljna žrtva, žrtve ili imovina predstavljaju, počinitelj ne mora imati nikakvih osjećaja prema pojedinačnoj žrtvi.

Primjer

Tinejdžeri se upute ka židovskom groblju, gdje sruše nekoliko nadgrobnih spomenika, a na ostalima pomoću spreja iscrtaju kukaste križeve. Nadgrobnji spomenici su nasumce izabrani.

Ovo je kazneno djelo počinjeno iz mržnje; grafiti su dokaz predrasude, kao motiva, iako mržnja počinitelja nije usmjerena prema nekoj određenoj osobi.

Kaznena djela počinjena iz mržnje u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine

Pojedini kazneni zakoni u Bosni i Hercegovini sadrže ograničeni broj odredaba, koje propisuju strože kažnjavanje za kaznena djela motivirana predrasudama. Primjena ovih odredaba je nedosljedna i relativno rijetka.

Primjerice, kazneni zakoni Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) i Brčko distrikta BiH, neka kaznena djela, kao što su: ubojstva, silovanja, teške tjelesne ozljede, terete kao teža djela, kada su izvršena na temelju predrasuda. Kazneni zakon FBiH, također, uključuje otegotnu okolnost za kazneno djelo oštećenja tuđe imovine.

Veliki broj zakona o javnom redu i miru na kantonalnoj razini, također, uključuje prekršaje zbog vrijeđanja na nacionalnoj, rasnoj ili vjerskoj osnovi, koja su kažnjiva novčanom kaznom.

Kazneni zakoni FBiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, također, uključuju odredbe o izazivanju nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti.

Žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje

Svatko može biti žrtva kaznenoga djela počinjenog iz mržnje, iako su članovi manjinskih zajednica najčešće žrtve. Imovina koja pripada ili se dovodi u vezu sa zajednicom, kao što su vjerski objekti, također je meta kaznenih djela počinjenih iz mržnje.

Sa svim kaznenim djelima počinjenim iz mržnje mora se postupati s podjednakom ozbiljnošću, bez obzira na to tko je žrtva, a tko počinitelj.

Žrtve kaznenih djela počinjenih iz mržnje u Bosni i Hercegovini

Kaznena su djela počinjena iz mržnje u Bosni i Hercegovini često usmjerena protiv:

- *Povratničkih zajednica, koje su, često, izolirane i ugrožene. Krivična djela počinjena iz mržnje protiv ovih zajednica, šalju snažnu poruku netrpeljivosti i izazivaju veliki strah;*
- *Vjerskih objekata, kao što su crkve, džamije i groblja, kao i privatna imovina povratnika ili članova manjinskih zajednica;*
- *Pripadnika seksualnih manjina. U svim državama, pripadnici ovih skupina iznimno su ugroženi; napadaji se na njih, često, dešavaju na javnim mjestima;*
- *Roma.*

Zašto se kaznenim djelima počinjenim iz mržnje treba baviti na drugačiji način u odnosu na ostala kaznena djela?

Kaznena djela počinjena iz mržnje imaju težnju rasta: s obzirom na to da počinitelji smatraju da kazneno djelo čine u ime cijele zajednice, oni osjećaju moralno opravdanje za svoja djela. Ukoliko ta zajednica ne kazni i ne osudi ova kaznena djela na učinkovit način, ovi i drugi mogući počinitelji, potaknuti su nastaviti takve radnje, i time će se povećati broj kaznenih djela počinjenih iz mržnje.

Kaznena djela počinjena iz mržnje imaju težnju da se intenziviraju: počinitelji koji počinje lakša kaznena djela, a nisu uhićeni i zaustavljeni, često nastavljaju sa činjenjem težih kaznenih djela. Iz tog razloga, čak su i prekršaji počinjeni na temelju predrasuda opasni i zahtijevaju odlučnu reakciju.

Kaznena djela počinjena iz mržnje imaju težnju naći se u začaranom krugu: ukoliko se žrtve i zajednice osjećaju nesigurno i nezaštićeno od državnih tijela, vjerojatno će se osvetiti članovima zajednice, koju krive za napadaje. Ovo može dovesti do novih napadaja, stvarajući začarani krug, koji može dovesti do ozbiljnog društvenog sloma. Ovo je posebno izražena pojava u državama, koje u svojoj povijesti imaju zabilježene sukobe, nastale na nacionalnoj osnovi.

Kako prepoznati kazneno djelo počinjeno iz mržnje?

Pokazatelji predrasuda su jedna ili više činjenica koje ukazuju na to da je kazneno djelo, možda, bilo motivirano predrasudom. Pokazatelji daju objektivne kriterije na temelju kojih se cijeni vjerojatni motiv, ali nužno ne dokazuju da su akcije počinitelja bile motivirane predrasudom. Pokazatelji predrasuda trebaju biti korišteni pri odlučivanju treba li detaljnije istražiti poglede i motive počinitelja.

Pokazatelji predrasuda su korisni policiji, tužiteljima i NVO-ima pri raščlambi da li bi prijavljeno kazneno djelo moglo biti kazneno djelo počinjeno iz mržnje. Mnoge države i organizacije izradile su vlastite pokazatelje predrasuda. Slijedi nepotpuni popis pokazatelja predrasuda:

Poimanje žrtve, odnosno svjedoka

→ *Smatraju li žrtva ili svjedok da je djelo bilo motivirano predrasudama?*

Komentari, pismene izjave, geste ili grafiti

→ *Je li osumnjičeni davao komentare, pismene izjave ili geste u svezi sa zajednicom kojoj pripada žrtva?*

→ *Jesu li na mjestu incidenta pronađeni crteži, oznake, simboli ili grafiti?*

→ Ako je cilj bila imovina, radi li se o objektu ili mjestu od vjerskog ili kulturnog značaja, kao što je povijesni spomenik ili groblje?

Rasne, etničke, spolne i kulturološke razlike

- Razlikuju li se osumnjičeni i žrtva po rasnoj, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti ili seksualnoj orijentaciji?
- Postoji li u povijesti zabilježen sukob između skupine kojoj pripada žrtva i skupine kojoj pripada počinitelj?
- Je li žrtva pripadnik skupine koju brojčano značajno nadvladavaju članovi druge skupine u području gdje se dogodio incident?
- Je li žrtva bila uključena u aktivnosti promoviranja vlastite skupine u trenutku incidenta?
- Je li djelo počinjeno na datum od posebnog značaja (primjerice, vjerski blagdan ili državni praznik?)

Organizirane skupine

- Ukazuju li predmeti ili stvari ostavljeni na mjestu incidenta na to da je kazneno djelo počinila paravojna ili ekstremistička nacionalistička organizacija?
- Postoje li dokazi da je takva skupina aktivna u okolini (primjerice, poster, grafiti ili leci?)

Ranija kaznena djela i incidenti počinjeni iz predrasuda

- Jesu li se u istom području već dešavali slični incidenti? Tko su bile žrtve?
- Jesu li žrtvi upućivana pisma ili telefonski pozivi uznemiravajućeg sadržaja ili uvrede u svezi s pripadnošću ili članstvom određenoj skupini?
- Je li žrtva u mjestu ili u blizini mjesta, koje se obično dovodi u vezu ili u kojem se kreće određena skupina (primjerice, društveni dom ili džamija, crkva ili drugi vjerski objekti).

Ratni zločini i kaznena djela počinjena iz mržnje

Ratni su zločini često kaznena djela počinjena zbog postojanja predrasuda. Međutim, s obzirom na to da ratni zločini predstavljaju povredu međunarodnoga prava i predmet su interesa cjelokupne međunarodne zajednice, oni ne potpadaju pod kaznena djela počinjena iz mržnje. Postupci protiv ratnih zločina često se vode pred međunarodnim ili posebnim sudovima.

Drugi prepoznatljiv faktor je to da je za određene ratne zločine potrebno dokazati posebne namjere (primjerice, za genocid je potrebno dokazati namjeru da se uništi, u cjelini ili djelomice, određena skupina) koje su opsežnije od dokazivanja predrasuda potrebnih za kaznena djela počinjena iz mržnje.

Odgovor institucije za provedbu zakona i rad pravosuđa

U većini slučajeva nije potrebno dokazivati motiv kod počinjenog kaznenoga djela. Pošto je motiv složeno pitanje i s obzirom na ograničenost vrste dokaza, koji se mogu koristiti u dokazivanju motiva, kaznena djela počinjena iz mržnje zahtijevaju drugačiji pristup policije, tužitelja i sudaca u odnosu na druga kaznena djela.

Evropski sud za ljudska prava

Europski je sud za ljudska prava zauzeo stav da države imaju, tzv. pozitivnu obvezu da provedu detaljnu istragu o mogućoj rasnoj motivaciji u izvršenju kaznenih djela. U predmetu **Šečić protiv Hrvatske** navodi se:

„...Državne vlasti imaju dodatnu dužnost poduzeti razumne korake kako bi raskrinkale svaki rasistički motiv i utvrdile jesu li u tim događajima mogle ulogu odigrati etnička mržnja ili predrasude. Postupati prema rasno motiviranom nasilju i brutalnosti jednako kao u predmetima koji nemaju rasne konotacije, značilo bi ne vidjeti specifičnu narav tih djela koja su osobito destruktivna u odnosu na temeljna prava.“

Policija: mora biti u stanju prepoznati kaznena djela počinjena iz mržnje, kako bi učinkovito provela istragu i prikupila podatke; pokazatelji predrasuda su osnovno sredstvo. Prilikom saslušavanja počinitelja potrebno je istražiti motiv – mnogi počinitelji otvoreno priznaju motiv s obzirom na to da smatraju da je njihovo ponašanje opravdano i da ga odobrava zajednica.

Prikupljanje podataka o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje je ključno sredstvo za provedbu zakona. Ono omogućava tijelima vlasti da prepoznaju mjesta, gdje se problemi nagomilavaju, kojim lokacijama može trebati veća zaštita, kako bi se spriječila kaznena djela u budućnosti, i kojim zajednicama je potrebno pružiti dodatnu pomoć. Prikupljanje podataka osigurava kvalitetnije obavještajne podatke i omogućava odgovarajuću raspodjelu resursa.

Tužitelji: kada je to moguće, tužitelji trebaju podnositi optužnice sukladno odredbama o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje (ako one postoje) u kaznenim zakonima. U svakom slučaju, bez obzira kako on bio beznačajan, tužitelji trebaju procesuirati djelo kao teži oblik kaznenoga djela, ukoliko je motiv za počinjenje bio mržnja. To treba rezultirati prikupljanjem i predstavljanjem dokaza o motivu na sudu, čak i kada kazneni zakon ne propisuje teži oblik kaznenoga djela. U odsustvu priznanja za počinjeno kazneno djelo tužitelj može uzeti u obzir druge dokaze:

- Kaznena djela počinjena iz mržnje često prate vrijeđanja ili grafiti na mjestu izvršenja – ključni dokaz motiva;
- Ukoliko počiniteljeva glazba, literatura, internet stranice ili poruke na internetu, odjeća, nakit ili tetovaže, ukazuju na članstvo u ekstremističkim skupinama ili na njihovu potporu, to je relevantan dokaz počiniteljevih općih stavova.
- Možda se počinitelj ranije ponašao na sličan način, prema samoj žrtvi ili drugima.

Sudovi: kada se kazneno djelo počinjeno iz mržnje dokaže, izrečena kazna trebala bi biti stroža zbog motiva i eventualnog utjecaja, koji je kazneno djelo imalo, ne samo na žrtvu, nego i na zajednicu. Kako bi se povećao učinak ovakvog pristupa, sudac bi kod javnog objavljivanja presude, a i u samoj presudi, trebao navesti da je motiv doveo do izricanja strože kazne.

Angelova i Iliev protiv Bugarske (2005. godina)

Gospodin Angel Iliev je 1996. godine podlegao povredama nakon premlaćivanja i uboda nožem, koje mu je nanijela skupina tinejdžera. Napadači su uhićeni u roku od nekoliko sati; priznali su da su bili u potrazi za pripadnikom romske zajednice, kako bi ga napali i izrazili su svoju mržnju prema Romima i drugim manjinama. Pet napadača se teretilo za „izuzetno okrutno huliganstvo i drskost“ međutim, ni devet godina nakon toga, nisu poduzete nikakve druge radnje da se oni privedu pred lice pravde. Europski sud za ljudska prava zauzeo je stav da je Bugarska prekršila svoje obveze i da je „potpuno neprihvatljivo“ da, usprkos tome što su rasistički motivi počinitelja bili očigledni, ona nije uspjela ovaj predmet pravodobno dovesti pred lice pravde.

Reakcija lokalnog tijela vlasti

Tijela vlasti u Bosni i Hercegovini ne prikupljaju podatke o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje. Međutim, podaci kojima raspolažu NVO-i i drugi promatrači stanja na terenu, ukazuju na to da problem postoji, ali ga tijela vlasti ne prepoznaju i na njega ne reagiraju.

Postoje značajne prednosti, koje pruža učinkovitija reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje:

Rano upozorenje: ozbiljni nasilni incidenti često su izazvani jednim manje važnim povodom, motiviranim predrasudama, iznenađujući time tijela vlasti.

Prepoznavanje i praćenje kaznenih djela počinjenih iz mržnje, daje priliku tijelima za provedbu zakona, da predvide izbijanje ozbiljnih incidenata.

Snagnije zajednice: prepoznavanje i kažnjavanje kaznenih djela počinjenih iz mržnje promiče razinu povjerenja u zajednicama, koje su njima pogođene, jer se time povećava razina povjerenja u pravosudni sustav i zajednice se osjećaju sigurnije.

Promicanje obavještajnih aktivnosti: kako se promiče povjerenje u policiju, tako se promiče razina informacija i suradnja sa zajednicama, koje su bile izložene kaznenim djelima počinjenim iz mržnje. Dobri odnosi u zajednici vode ka tome da više istraga bude uspješno okončano, ne samo u slučajevima kaznenih djela počinjenih iz mržnje, nego i drugih pitanja u kojima policija treba pomoć zajednice.

Reakcija na kaznena djela počinjena iz mržnje

Postoji niz dobrih primjera koje tijela lokalnih vlasti mogu usvojiti:

- Žurno uklanjanje uvredljivih grafita mali je, ali značajan korak ka promicanju povjerenja u zajednici;
- Uspostava partnerskih odbora u zajednici, koji bi omogućili općinama i tijelima za provedbu zakona, da se susretnu s predstavnicima građanskoga društva i vjerskim zajednicama, te da razmijene informacije i razgovaraju o problemima;
- Kada se desi incident, za koji se sumnja da je počinjen na temelju predrasuda, potrebno je osigurati da načelnici općina i lokalni političari mogu pružiti uvjerenja zajednici da će detaljna istraga biti provedena i da daju, tzv. pozitivne izjave, za javnost. Važno je prepoznati zabrinutost zajednice i pojasniti koje su radnje poduzete. Takve se izjave shvataju ozbiljnije, ukoliko postoji praksa rada s organizacijama u zajednici i uvažavanja njihovih stavova;
- Promocija školskih projekata koji obrazuju učenike o kaznenim djelima počinjenim iz mržnje i o borbi protiv mobbinga (emocionalno zlostavljanje na radnom mjestu), motiviranog predrasudama. Ovo može činiti dio nastavnih sati tzv. građanskoga obrazovanja, kao što su „udruživanje” s drugim školama na lokalnoj razini ili u nacionalno raznolikim područjima, kako bi se organizirale zajedničke aktivnosti na istraživanju međusobnih predrasuda i iskustava;

→ *Sustavno obrazovanje svih učenika o predrasudama i netrpeljivosti može se postići ukoliko obrazovne institucije uvrste ovaj predmet i u nastavni plan i program pedagoških akademija.*

Međunarodni i regionalni standardi

Postoji sveobuhvatan komplet međunarodnih i regionalnih instrumenata, koji postavljaju jasne obveze državama da reagiraju na kaznena djela počinjena iz mržnje.

Konvencija UN-a o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije zahtijeva da države provedu zakone, kojima se kažnjavaju kaznena djela, koja su motivirana rasnom mržnjom. S obzirom na to da Bosna i Hercegovina stremi ka članstvu u Europskoj Uniji, Okvirna odluka Unije o rasističkom i ksenofobičnom kriminalu, također je relevantna. Okvirna odluka, usvojena 2008. godine, ima za cilj uspostavu jedinstvenog pristupa kaznenoga zakonodavstva kaznenim djelima počinjenim iz mržnje, uključujući otegotne okolnosti za motiv koji je zasnovan na predrasudama.

U svezi s tijelima za provedbu zakona, Europski sud za ljudska prava zauzeo je stav da države imaju obvezu provesti odgovarajuću istragu rasno motiviranih kaznenih djela. Države članice OEES-a, uključujući Bosnu i Hercegovinu, preuzele su obvezu da osiguraju da njihovo zakonodavstvo bude odgovarajuće, da prikupljaju statističke podatke, da provode detaljne istrage i procesuiraju kaznena djela počinjena iz mržnje, i da po potrebi vrše obuku vezanu za ovu problematiku.

Разумијевање кривичних дјела почињених из мржње:

Приручник за Босну и Херцеговину

Издавач: ОЕБС-ова Канцеларија за демократске институције
и људска права (ODIHR)
Aleje Ujazdowskie 19
00-557 Warsaw
Poland
www.osce.org/odihr

© OSCE/ODIHR 2010

Сва права су задржана. Садржај ове публикације може несметано да се умножава и користи у образовне циљеве, као и у другим непрофитним организацијама, с напоменом да свака таква репродукција има ознаку да је извор текста ОЕБС/ОДИХР.

ИСБН 978-92-9234-777-2

Дизајн: Беате Вегнер

Одштампано: PoetaPista/www.poetapista.com

САДРЖАЈ

Шта је то кривично дјело почињено из мржње?	35
Зашто се кривичним дјелима почињеним из мржње треба бавити на другачији начин у односу на остала кривична дјела?	37
Како препознати кривично дјело почињено из мржње?	37
Одговор институције за примјену закона и рад правосуђа	39
Реакција локалног органа власти	41
Међународни и локални стандарди	42

Разумијевање кривичних дјела почињених из мржње: Приручник за Босну и Херцеговину

УВОД

Кривична дјела почињена из мржње су дјела заснована на предрасудама. Ова дјела дешавају се посвуда; ниједно друштво није отпорно на посљедице предрасуда и нетрпељивости. Поједина кривична дјела почињена из мржње носе сјеме могућих сукоба, с обзиром да могу да ескалирају како у броју тако и у степену насиља. Ако се препознају као таква и ако се предузму одлучне мјере, круг насиља може да се заустави.

Ова брошура има за циљ да помогне полицији и тужиоцима, законодавцима, локалним органима власти и невладиним организацијама да боље разумију проблем кривичних дјела почињених из мржње. Она појашњава значај који имају кривична дјела почињена из мржње и предлаже како власти и заједнице могу да спријече и боље одговоре на кривична дјела почињена из мржње.

Ову брошуру припремила је Канцеларија ОЕБС-а за демократске институције и људска права (ODIHR) у сарадњи са Мисијом ОЕБС-а у БиХ. Nasrin Khan (Назрин Кан), стручни консултант за законодавство о кривичним дјелима почињеним из мржње, коаутор је овог материјала. Она не представља свеобухватан водич за кривична дјела почињена из мржње. За оне који су заинтересовани за додатне информације, ODIHR-ов информативни систем о толеранцији и недискриминацији (<http://tandis.odihr.pl/>) садржи различите инструменте и специјализоване водиче на различитим језицима о овом питању.

Шта је то кривично дјело почињено из мржње?

Кривична дјела почињена из мржње описују се као кривична дјела мотивисана нетрпељивошћу према одређеним групама у друштву.

Кривична дјела почињена из мржње састоје се од двају елемената:

- Дјело кривичним законом мора да буде прописано као кривично дјело.
- Кривично дјело мора да буде мотивисано предрасудом.

„Мотивисано предрасудом“ значи да је починилац изабрао жртву кривичног дјела на основу заштићених карактеристика.

- Жртва може да буде један човјек, више људи или имовина која се доводи у везу са групом која дијели заштићене карактеристике.
- Заштићена карактеристика је основна или главна карактеристика коју дијеле припадници групе, као што је “раса”, религија, етничка припадност, језик или сексуална оријентација.

Кривично дјело + предрасуда као мотив = кривично дјело почињено из мржње

Кривично дјело почињено из мржње није условљено тиме да починилац осјећа мржњу. Умјесто тога, оно захтијева да је кривично дјело мотивисано предрасудом. Предрасуда значи да лице има стереотипна предубјеђења према неком лицу или групи. Пошто су ова кривична дјела почињена због онога што циљана жртва, жртве или имовина представљају, починилац не мора да има никаквих осјећаја према појединачној жртви.

Примјер

Тинејџери су се упутили ка јеврејском гробљу, гдје су срушили неколико надгробних споменика, а на осталима спрејом су исцртали кукасте крстове. Надгробни споменици су насумице изабрани.

Ово кривично дјело почињено је из мржње; графити су доказ предрасуде као мотива, иако мржња починилаца није усмјерена према неком одређеном лицу.

Кривична дјела почињена из мржње у законодавству Босне и Херцеговине

Поједини кривични закони у Босни и Херцеговини садрже ограничени број одредаба које прописују строже кажњавање за кривична дјела мотивисана предрасудом. Примјена ових одредаба недоследна је и релативно ријетка.

На примјер, кривични закони Федерације Босне и Херцеговине (ФБиХ) и Брчко дистрикта БиХ, нека кривична дјела, као што су: убиство, силовање, тешка тјелесна озледа, терете као тежи облик дјела када су извршена на основу предрасуда. Кривични закон ФБиХ такође укључује отежавајућу околност за кривично дјело оштећења туђе ствари.

Велики број закона о јавном реду и миру на кантоналном нивоу такође укључује прекршаје због вријеђања на националној, расној или вјерској основи, који су кажњиви новчаном казном.

Кривични закони ФБиХ, Републике Српске и Брчко дистрикта БиХ такође укључују одредбе о изазивању националне, расне или вјерске мржње, раздора или нетрпељивости.

Жртве кривичних дјела почињених из мржње

Свако може бити жртва кривичног дјела почињеног из мржње, иако су чланови мањинских заједница најчешће жртве. Имовина која припада или се доводи у везу са заједницом, као што су богомоље, такође је мета кривичних дјела почињених из мржње.

Са свим кривичним дјелима почињеним из мржње мора се поступати са подједнаком озбиљношћу, без обзира на то ко је жртва, а ко починилац.

Жртве кривичних дјела почињених из мржње у Босни и Херцеговини

Кривична дјела почињена из мржње у Босни и Херцеговини често су усмјерена против:

- Повратничких заједница, које су често изоловане и угрожене. Кривична дјела почињена из мржње против ових заједница шаљу снажну поруку нетрпељивости и изазивају велики страх.
- Вјерских и сакралних објеката, као што су: цркве, џамије и гробља, као и приватна имовина повратника или чланова мањинских заједница.
- Припадника сексуалних мањина. У свим државама, припадници ове групе изнимно су угрожени; напади се често дешавају на јавним мјестима.
- Припадника Рома.

Зашто се кривичним дјелима почињеним из мржње треба бавити на другачији начин у односу на остала кривична дјела?

Кривична дјела почињена из мржње имају тенденцију раста:

С обзиром да починиоци сматрају да кривично дјело чине у име цијеле заједнице, они осјећају морално оправдање за своја дјела. Уколико та заједница не казни и не осуди ова кривична дјела на ефикасан начин, ови и други потенцијални починиоци се подстичу да наставе такве радње, а тиме се повећава број кривичних дјела почињених из мржње.

Кривична дјела почињена из мржње имају тенденцију ескалирања:

Починиоци који почине лакша кривична дјела, а нису ухваћени и заустављени, често настављају са чињењем тежих кривичних дјела. Због тога су чак и прекршаји почињени на основу предрасуда опасни, и захтијевају одлучну реакцију.

Кривична дјела почињена из мржње имају тенденцију да се претворе у зачарани круг:

Уколико се жртве и заједнице осјећају несигурно и незаштићено од државних органа, вјероватно ће се осветити члановима заједнице коју криви за нападе. Ово може да доведе до нових напада, стварајући зачарани круг који може да доведе до озбиљног друштвеног колапса. Ово је посебно изражена појава у државама које у својој историји имају забиљежене сукобе, настале на националној основи.

Како препознати кривично дјело почињено из мржње?

Показатељи предрасуда су једна или више чињеница које указују на то да је кривично дјело можда било мотивисано предрасудом. Показатељи дају објективне критеријуме на основу којих се цијени могући мотив, али нужно не доказују да су акције починиоца биле мотивисане предрасудом. Показатељи предрасуда треба да буду коришћени при одлучивању да ли треба детаљније истражити погледе и мотиве починиоца.

Показатељи предрасуда корисни су полицији, тужиоцима и невладиним организацијама при анализи да ли би пријављено кривично дјело могло да буде кривично дјело почињено из мржње. Многе државе и организације израдиле су властите показатеље предрасуда. Слиједи непотпуна листа показатеља предрасуда:

Схватање жртве, односно свједока

- Да ли жртва или свједок сматрају да је дјело било мотивисано предрасудама?

Коментари, писмене изјаве, гестови или графити

- Да ли је осумњичени давао коментаре, писмене изјаве или показивао гестове у вези са заједницом којој припада жртва?
- Да ли су на мјесту инцидента пронађени цртежи, ознаке, симболи или графити?
- Ако је циљ била имовина, да ли се ради о објекту или мјесту од вјерског или културног значаја, као што је историјски споменик или гробље?

Расне, етничке, полне и културолошке разлике

- Да ли се осумњичени и жртва разликују у расној, вјерској или етничкој/националној припадности или сексуалној оријентацији?
- Да ли су у историји сукоба забиљежени и сукоби између групе којој припада жртва и групе којој припада починилац?
- Да ли је, у подручју гдје се догодио инцидент, жртва припадник групе коју бројчано, и то у знатној мјери, надвлађају чланови друге групе?
- Да ли је жртва била укључена у активности промовисања властите групе у тренутку инцидента?
- Да ли је дјело почињено на датум од посебног значаја (нпр. вјерски или државни празник?)

Организоване групе

- Да ли предмети или ствари остављени на мјесту инцидента указују на то да је кривично дјело починила паравојна или екстремистичка националистичка организација?
- Постоје ли докази да је таква група активна у околини (нпр. плакати, графити или леци?)

Ранија кривична дјела и инциденти почињени из предрасуда

- Да ли су се у истом подручју већ дешавали слични инциденти? Ко су биле жртве?
- Да ли су жртви упућивана писма или телефонски позиви узнемиравајућег садржаја или увреде у вези са припадношћу одређеној групи или чланству у тој групи?
- Да ли је жртва у мјесту или у близини мјеста, које се обично доводи у везу или у којем се креће одређена група (нпр. друштвени дом или цамија, црква или друге богомоље).

Ратни злочини и кривична дјела почињена из мржње

Ратни злочини су често кривична дјела почињена из предрасуда. Међутим, с обзиром да ратни злочини представљају повреду међународног права и предмет су интереса цијелокупне међународне заједнице они не потпадају под кривична дјела почињена из мржње. Поступци против ратних злочина често се воде пред међународним или специјалним судовима.

Други препознатљив фактор је то да је за одређене ратне злочине потребно доказати посебне намјере (нпр. за геноцид је потребно доказати намјеру да се уништи, у цјелини или дјелимично, одређена група) које су опсежније од доказивања предрасуда потребних за кривична дјела почињена из мржње.

Одговор институције за примјену закона и рад правосуђа

У већини случајева није потребно доказивати мотив код почињеног кривичног дјела. Пошто је мотив сложено питање, и с обзиром на ограниченост врсте доказа који могу да се користе у доказивању мотива, кривична дјела почињена из мржње захтијевају другачији приступ полиције, тужилаца и судија у односу на друга кривична дјела.

Европски суд за људска права

Европски суд за људска права је заузео став да државе имају позитивну обавезу да проведу детаљну истрагу о потенцијалној расној мотивацији у извршењу кривичних дјела. У предмету **Шечић против Хрватске** наводи се:

„...Државне власти имају додатну дужност подузети разумне кораке како би раскринкале сваки расистички мотив и утврдиле јесу ли у тим догађајима могле улогу одиграти етничка мржња или предрасуде. Поступати према расно мотивираном насиљу и бруталности једнако као у предметима који немају расне конотације, значило би не видјети специфичну нарав тих дјела која су особито деструктивна у односу на темељна права.“

Полиција: Полиција мора да буде у стању да препозна кривична дјела почињена из мржње, како би ефикасно провела истрагу и прикупила податке; показатељи предрасуда су основно средство. Приликом саслушавања починиоца потребно је истражити мотив – многи починиоци отворено признају мотив, с обзиром да сматрају да је њихово понашање оправдано и да га одобрава заједница.

Прикупљање података о кривичним дјелима почињеним из мржње представља кључни начин за примјену закона. Оно омогућава органима власти да препознају мјеста гдје се проблеми нагомилавају, којим локацијама може бити потребна већа заштита да би се спријечила кривична дјела у будућности, и којим заједницама је потребно пружити додатну помоћ. Прикупљање података омогућава боље обавјештајне податке и омогућава одговарајућу расподелу ресурса.

Тужиоци: Када је то могуће, тужиоци треба да поднесу оптужнице у складу с одредбама о кривичним дјелима почињеним из мржње (ако оне постоје) у кривичним законима. У сваком случају, без обзира како он био безначајан, тужиоци треба да процесуирају дјело као тежи облик дјела, уколико је мотив за почињење била мржња. То треба да резултира прикупљањем и представљањем доказа о мотиву на суду, чак и када се кривичним законом не прописује тежи облик кривичног дјела. У одсуству признања за почињено кривично дјело тужилац може у обзир да узме друге доказе:

- *Кривична дјела почињена из мржње често су пропраћена вријеђањима или графитима на мјесту извршења – кључни доказ мотива.*
- *Уколико починиочева музика, литература, Интернет странице или поруке на интернету, одјећа, накит или тетоваже указују на чланство у екстремистичким групама или њихову подршку, то је релевантан доказ његових општих ставова.*
- *Можда се починилац раније понашао на сличан начин, према самој жртви или другима.*

Судови: Када се кривично дјело почињено из мржње докаже, изречена казна би требало да буде построжена због мотива и евентуалног утицаја који је кривично дјело имало не само на жртву, него и на заједницу. Да би се повећао учинак оваквог приступа, судија би код јавног објављивања пресуде, а и у самој пресуди, требао да наведе да је мотив довео до изрицања строже казне.

Ангелова и Илиев против Бугарске (2005. година)

Господин Ангел Илијев је 1996. године подлегао повредама, након премлаћивања и убода ножем, које му је нанијела група тинејџера. Нападаци су ухапшени у року од неколико сати; признали су да су били у потрази за припадником ромске заједнице у намјери да га нападне и изразили су своју мржњу према Ромима и другим мањинама. Пет нападача се теретило за „изузетно окрутно хулиганство и дрскост“. Међутим, ни девет година након тога, нису предузете никакве друге радње да се они приведу пред лице правде. Европски суд за људска права заузео је став да је Бугарска прекршила своје обавезе и да је „потпуно неприхватљиво“ да, упркос томе што су расистички мотиви починилаца били очигледни, она није успјела да овај предмет на вријеме доведе пред лице правде.

Реакција локалног органа власти

Органи власти у Босни и Херцеговини не прикупљају податке о кривичним дјелима почињеним из мржње. Међутим, подаци којима располажу невладине организације и други монитори указују на то да проблем постоји, али га органи власти не препознају и на њега не реагују.

Постоје знатне предности које пружа ефикаснија реакција на кривична дјела почињена из мржње:

Рано упозорење: Озбиљни насилни немири често су изазвани једним малим инцидентом мотивисаним предрасудама, изненађујући тиме органе власти. Препознавање и праћење кривичних дјела почињених из мржње даје прилику агенцијама за примјену закона да предвиде избијање озбиљних инцидената.

Снажније заједнице: Препознавање и кажњавање кривичних дјела почињених из мржње унапређује ниво повјерења у заједницама које су њима погођене, јер се тиме повећава повјерење у правосудни систем, а заједнице се осјећају безбједније.

Унапређење обавјештајних активности: Како се унапређује повјерење у полицију тако се унапређује ниво информација и сарадња са заједницама које су биле погођене кривичним дјелима почињеним из мржње. Добри односи у заједници воде ка томе да више истрага буде успјешно окончано, не само у случајевима кривичних дјела почињених из мржње, него и других питања у којима је полицији потребна помоћ заједнице.

Реакција на кривична дјела почињена из мржње

Постоји низ добрих примјера које локални органи власти могу да усвоје:

- Хитно уклањање увредљивих графита. Ово је мали, али значајан корак ка унапређењу повјерења у заједници.
- Успостављање партнерских одбора у заједници који би општинама и агенцијама за примјену закона омогућили да се сусретну са представницима грађанског друштва и вјерским заједницама, те да размијене информације и разговарају о проблемима.
- Када се деси инцидент, за који се сумња да је почињен на основу предрасуда, потребно је обезбиједити да начелници општина и локални политичари могу да пруже увјерења заједници да ће детаљна истрага бити проведена и да дају позитивне изјаве за јавност. Важно је препознати забринутост заједнице и појаснити које су радње предузете. Такве изјаве схватају се озбиљније, уколико постоји пракса рада с организацијама у заједници и уважавања њихових ставова.
- Промоцију школских пројеката који образују ученике о кривичним дјелима почињеним из мржње и о борби против мобинга мотивисаног предрасудама. Ово може да чини дио часова грађанског образовања, као што су „удруживање“ са другим школама на локалном нивоу, или у етнички разноликим подручјима да би се организовале заједничке активности на истраживању међусобних предрасуда и искустава.
- Вршење систематског образовања свих ученика о предрасудама и нетрпељивости. То се може постићи уколико образовни органи власти овај предмет уврсте у наставни план и програм и у рад педагошких академија.

Међународни и регионални стандарди

Постоји свеобухватан сет међународних и регионалних инструмената који постављају јасне обавезе државама да реагују на кривична дјела почињена из мржње.

Конвенција УН-а о уклањању свих облика расне дискриминације захтијева да државе примијењују законе којима се кажњавају кривична дјела која су

мотивисана расизмом. С обзиром да Босна и Херцеговина стреми ка чланству у Европској унији, Оквирна одлука Уније о расистичком и ксенофобном криминалу, такође је релевантна. Оквирна одлука, усвојена 2008. године, има за циљ успостављање јединственог приступа кривичног законодавства према кривичним дјелима почињеним из мржње, укључујући отежавајуће околности за мотив који је заснован на предрасудама.

У вези с агенцијама за примјену закона, Европски суд за људска права је заузео став да државе имају обавезу да проведу адекватну истрагу расно мотивисаних кривичних дјела. Државе чланице ОЕБС-а, укључујући Босну и Херцеговину, преузеле су обавезу да омогуће да је њихово законодавство одговарајуће, да прикупљају статистичке податке, да проводе детаљну истрагу и процесуирају кривична дјела почињена из мржње, и да по потреби врше обуку.

